

1944

1944. január 2–4.

Nagybecskereken a bánsági magyar egyetemi és főiskolai hallgatók csoportja a városi színházban műsoros estet rendezett. Az est bevételéből az egyetemi ifjúság diáksegélyező alapját kívánják megteremteni. A Bánságban ugyanis a magyarságnak komoly gondot jelent az értelmiségi utánpótlás megoldása, hiszen enélkül a magyarság vezetők nélkül maradhat. Az utánpótlás megoldása annál is fontosabb, mert a bánsági magyarság egy év alatt elveszítette azt a magyar réteget, amely hordozója volt a magyar kultúrának és az oktatásnak. Nagy jelentőségű az egyetemi ifjúság segélyezése szempontjából Horvát Sándor nagybecskereki tanár, internátusigazgató évi 25 000 dinárral létesített alapítványa.

Kisebbségi Körlevél, 1944. 2. sz. 121–122.

1944. január 9.

A Bánsági Magyar Közművelődési Szövetség nagybecskereki fiókjá választmányi ülést tartott, melyen beszámoltak az elmúlt év során elvégzett munkáról. 1943. december 31-én tagjainak létszáma 12 185 fő volt. A szaporulat 472 családtagot tett ki. A Közművelődési Szövetség célja a magyarság maradéktalan megszervezése, egy közösségbe való összetartása, a magyar iskolák megszervezése, fejlesztése és fenntartása, a magyar tanulói ifjúság szegényebb rétegének a segélyezése, ügyeinek intézése, a magyar művelődés és ismereteket terjesztő tanfolyamok, népművelési előadások és ünnepségek megszervezése. Az 1412 tagot számláló női tábor, mely a szegény gyerekek felkarolásával foglalkozik, harmadik éve tartja fenn Napközi Otthonát, ahol 45–50 gyereknek viselik a gondját. Az anya- és csecsemővédelem keretében százegy esetben adtak ki újszülötteknek vándorkelengyét. A Közművelődési Közösség beszerzési és fogyasztási szövetkezete a helybeli magyar lakosság ellátásában játszik fontos szerepet. Az iskolaalap az elmúlt, 1943. évben 137 000 dinár adományt gyűjtött.

Kisebbségi Körlevél, 1944. 2. sz. 122–123.

1944. január 15.

Feketehalmy-Czeydner, Grassy és Deák László a hadbíróóság ítélethirdetése előtt Németországba szökött.

Sajti 1987, 184.

1944 áprilisában Grassy és Deák [László] viszatért Budapestre, később pedig Feketehalmy-Czeydner is, és Szálasi hatalomátvétele után Beregffy-Berger honvédelmi miniszter helyettese lett. Grassyt altábornaggyá nevezték ki, s ő szervezte meg a Hunyadi SS páncélgránátos hadosztályt. A háború után kiadták őket a jugoszláv népbíróáságnak, valamennyiüket halálra ítélték és kivégezték.

Sajti 1987, 283.

1944. március 21.

Sepp Spreizer, a bácskai német népcsoport vezetője azt az utasítást kapta a német megszálló csapatok parancsnokságától, hogy mivel helyreállt a rend, adja vissza a csendőrség a fegyvereit.

Sajti 1987, 217.

1944. április 4.

Franz Hamm, a német népcsoport parlamenti képviselőinek vezetője feljegyzést készített a német külügyminisztériumnak, amelyben a bácskai magyarok és németek jobb együttműködését szorgalmazva Deák Leó főispán leváltását indítványozta, s helyére a szélsőjobboldali nézeteiről ismert Nagy Ivánt, vagy a Kállay-kormány idején leváltott Fernbach Péter kinevezését javasolta. Deák leváltása hamarosan meg is történt, s Bács-Bodrog vármegye és Zombor város főispánjává a „jobboldali gondolat kipróbált harcosát”, Piukovich Józsefet, a Magyar Megújulás Pártja bácskai vezetőjét nevezték ki.

Sajti 1987, 219.

1944. április 16.

A magyar és a német kormány között szerződés született arra vonatkozóan, hogy a Bácskában is

megkezdődhet a német népcsoporthoz tartozók toborzása az SS-be. Ez már a kötelező bevonulást jelentette. A korábban önkéntesként bevonult 20 000 bácskai német mellett ekkor újabb 17 000 fő sorozására került sor.

Sajti 1987, 218.

1944. április 26.

Újvidéken Nagy Miklós polgármester és Zombory Gyula rendőr főtanácsos aláírásával hirdetmény jelent meg, amely megtiltotta, hogy reggel öt órától a zsidók elhagyják a lakásukat.

Sajti 1987, 222.

1944. április 30.

Topolyáról elindult az első, 2000 délvidéki zsidót szállító szerelvény Németország felé. Április és augusztus között csak a Bácskából 16 034 zsidót deportáltak.

Sajti 1987, 222–223.

1944. május 15. – július 8.

Magyarországon deportálták a vidéki zsidóságot. Az akciót irányító Ferenczy László alezredes jelentése szerint 147 vonattal 424 351 személyt szállítottak a táborokba.

Balogh–Gergely 1993, 242.

1944. május 22.

A Gestapo letartóztatta Berencz Ádám apatini káplánt, a *Die Donau* című német nyelvű antisziszta lap szerkesztőjét.

Balogh–Gergely 1993, 243.

1944. május 24.

Piukovich Józsefet beiktatták főispáni hivatalába.

Sajti 1987, 220.

1944. május 25.

Piukovich József, Bács-Bodrog vármegye főispánja Budapestre utazott, ahol fogadta őt Sztójay, Jaross és Horthy. Lényegében szabad

kezet kapott elképzeléseinek megvalósításához, s ahhoz, hogy radikális változásokat hajtson végre a közigazgatásban a német népcsoport javára. A német többségű községekbe a Spreizer által javasolt jegyzőket helyezték, akik kizárólag a Volksbund tagjaiból kerültek ki.

Sajti 1987, 220.

1944. május

A szegedi V. hadtestparancsnokság rendelete alapján megkezdődött a 46–62 éves, júniusban pedig a 17–20 éves szerbek behívása munkaszolgálatra. Augusztusig mintegy 8–9 ezer szerbet hívtak be, elsősorban fiatalokat, s közülük körülbelül 3500 főt Németországba vittek

Sajti 1987, 222.

1944. június vége

Az 1943–1944-es kétségtelenül feszült tanév végén az Adai Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, a Hódsági Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, a Hódsági Német Alapítványi Polgári Fiú- és Leányiskola, a Kúlai Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, a Magyarakanizsai Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, a Moholi Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, az Óbecsei Állami Polgári Leányiskola, a Szabadka Szabad Királyi Város Zeneiskolája (fennállásának nyolcvanhatodik évében), a Szabadkai állami kisdedovónőképzőintézet, a Szabadkai Állami Polgári Leányiskola, a Szabadkai Városi Római Katolikus Gimnázium, a Szabadkai Állami Fiúgimnázium, a Temerini Állami Fiú- és Leányiskola, a Topolyai Állami Polgári Fiú- és Leányiskola, az Újvidéki Német Alapítványi Polgári Iskola, az Újvidéki Állami Polgári Fiúiskola (fennállásának 59. évében), az Újvidéki Állami Leány Reálgyimnázium, a Verbászi Német Tannyelvű Polgári Iskola és az Újverbászi Alapítványi Német Gimnázium jelentette meg az Évkönyvét, melyben az iskolaév fontosabb eseményei mellett az intézmény vezetői beszámoltak az iskola működésének körülményeiről.

Az Újvidéki Magyar Királyi Állami Gimnázium 1943–1944-es iskolai Évkönyvét 1944 novemberében nyomtatták ki. A mindössze 33 oldalas, lényegesen lerövidített és sokszorosított kiadványt „kézirat gyanánt” küldték szét a diákoknak. Az első oldal tájékoztatása szerint: „Az eredeti a hadműveletek következtében kinyomtatásra nem került kéziratot szerkesztette Bakos Tibor igazgató.”

Megjelent a Muraszombati Állami Kereskedelmi Középiskola 1943–1944-es évkönyve. Ugyanott Kovács Margit igazgató szerkesztésében megjelent a Muraszombati Állami Polgári Leányiskola 1943–1944. tanév eseményeit összefoglaló évkönyve is. Fennállásának harmadik évében megjelent a Muraszombati Állami Gimnázium 1943–1944. iskolai évről szóló évkönyve.

1944. július 5.

Mironiczky Iván ügyvéd vezetésével tizenegy tagú horvát küldöttség kereste fel Piukovich József főispánt, és állást foglalt a nemzetiszocializmus mellett.

Sajti 1987, 221.

1944. július 15.

Az *Óbecsei Járás* tudósítása szerint eltiltották a pártjelvényeknek és pártjelmondatoknak falakra, kerítésekre, kirakatokra való mázolását.

1944. július

Összesen 27 telep 3860 családot ölelt fel, valamint 6 telep csoport 720 telepese családot. Ha egy-egy családra ezúttal is 5–5 hold földet számítunk, úgy az előző 35 000 hold juttatott földhöz a telep csoportok 720 családjának 3600 holdját is csatolni kell. Így tehát összesen 38 600 holdnyi juttatott telepese földterületről beszélhetünk. Az utolsó székely és vitézi telep csoportokat Csúrogon, Gardinovcin, Sajkásgyörgyén, Kátyon, Tizsakálmánfalván – Sajkás-vidék – és a délnyugat-bácskai Vajszkán létesítették, min-

denütt áltéri földeken vagy réteken. [...] Így tehát marad a következő számadat: 1. az egyes individuális igénylőknek a kirendeltség eladott 25 000 holdnyi területet, 2. a székelyeknek, a boszniai magyaroknak és vitézeknek a zárt telepeken a Bizottság 38.600 holdat juttatott. Ez összesen 63 600 holdat tesz ki. A legritkább esetben juthattak földhöz: 1. a helybeliek általában és 2. a földnélküliek általában, de e kivételes esetekben is természetesen csupán magyarokról lehetett szó. A földjuttatás mellett 3200 igénylő 600–600 négyszögölnyi házhelyet is vásárolhatott, összesen mintegy 120 hold terjedelemben. (Ezt már tartalmazza a 38 600 hold.)

Lőrinc 1977, 192.

Még a jugoszláv idők utolsó éveiben indult meg a mozgalom, amely a bánági magyar gazdák szervezetének, a Duna–Tisza Vidéki Gazdasági Egyesületnek tevékenységét az akkori Vajdaságra is szerette volna kiterjeszteni. Ez a szervezet azután a német megszállást követően átvette a bánági magyarság gazdasági érdekképviselését, és fontos szervezője lett a Bánági Magyar Közművelődési Szövetségnek, amelynek azután a (VI.) mezőgazdasági osztálya lett. A Duna–Tisza Vidéki Gazdasági Egyesület, a régi Torontálmegyei Gazdasági Egyesület jogutódjaként foglalkozik a gazdatársadalom minden fölmerülő gondjával, időszerű gazdasági kérdéseivel. Mint központi szervezet 40 fiókiintézetén keresztül tartja a kapcsolatot a gazdákkal. [...] Különös feladata a Gazdasági Egyesületnek a szakoktatás kifejlesztése. Az 1942. esztendő kimutatása szerint, a téli hónapokban 22 községben 165 órányi gazdasági előadáson 19 091 gazda vett részt. 1943–44 telén pedig 34 községben folyt összesen 447 órányi előadás 38 401 gazda részvételével.

Kisebbségi Körlevél, 1944. 3–4. sz. 224.

1944. szeptember 6.

A Vörös Hadsereg Kladovónál átlépte a román–szerb határt, s a partizánegységekkel karöltve megkezdte a Bánát felszabadítását.

Sajti 1987, 226–227.

1944. szeptember vége

Henneyi, a Lakatos-kormány külügyminisztere magához hívatta Popović Milánt, s felvetette előtte a bácskai szerbekből létrehozandó szerb véderő gondolatát. Henneyi terve az volt, hogy a „magyarón” szerbek addig tartják majd a déli frontot, amíg a magyar és német csapatok vissza nem foglalják a Bácskát. Ezt követően hozták létre Újvidéken a Szerb Nemzeti Tanácsot. [...] A Lakatos-kormány a Draža Mihailović-párti szerbek kezébe hajlandó lett volna fegyvert adni.

Sajti 1987, 232–233., 238.

1944. október 1.

Nagybecskereken a ma megjelent utolsó számával megszűnt a *Torontál* című napilap. Néhány nap múltán a városba bevonultak az orosz és a partizán alakulatok. 1919-től 1941-ig szigorúan cenzúrázták az újságot, de dr. Mayer-Mara Jenő a királyi Jugoszláviában jól végezte szerkesztői munkáját. Tette ezt akkor is, amikor az újság nevéét 1930 és 1941 között hatalmi rendeletre *Híradóra* kellett változtatni. 1941 és 1944 között ismét *Torontál* néven jutott el a lap az olvasókhhoz. Nagybecskerek, a Bánság legnagyobb városa 1944-től rendszeresen megjelenő magyar nyelvű újság nélkül maradt. (B. Z.)

Hét Nap, 2012. február 29.

1944. október 4.

A szegedi V. honvéd kerületi parancsnokság elrendelte a Ferenc-csatornától délre fekvő területek kiürítését, mert a szovjet csapatok elérték a Tiszát. [...] Pár nappal később Veessenmayer Winkelmannel, a magyarországi SS és rendőri erők főparancsnokával és Franz Baschsal, a magyarországi Volksbund elnökével egyetértésben

elrendelte a bácskai németek kitelepítését. A tervek szerint két hullámban történt a kitelepítés: először a Ferenc-csatornától délre fekvő területekről, s csak ennek befejezése után került volna sor az attól északra fekvő területekre. Október 8-án kezdődött meg Cservenka kitelepítése. Az egész Kúlai járást október 8–10-e között, az Apatini járást szintén ebben az időpontban, a Palánkai járást pedig október 11-e és 13-a között ürtették ki. [...] A Bácskából kitelepített németek száma 60–70 ezer lehetett.

Sajti 1987, 227–228.

1944. október 8.

Józseffalvát (Nagyfényt) Németh Kálmán lelkesükkal az élen – aki az idetelepülésüket is megszervezte – Baja irányába elhagyták a bukovinai székelyek.

Sajti 1987, 289.

1944. október 17.

Életbe lépet Titónak, a fegyveres erők főparancsnokának a katonai közigazgatás bevezetésére vonatkozó rendelete. A Bácskát, Bánátot és Baranyát érintő katonai közigazgatást az „ellenséges érzelmű” lakosság nagy számával magyarították. Az okok között az itt található, viszonylag jól megőrzött gazdasági erőforrásoknak a háborús célokra történő, minél hatékonyabb mozgósítása is szerepelt. A katonai közigazgatás kihirdetése után több tízezer ártatlan vajdasági magyart és más nemzeti közösséghez, kisebbséghez tartozó személyt végeztek ki, minden bírósági eljárás és ítélet nélkül. Nemcsak Csúrog, Mozsor, Zsablya magyar lakosságát hajtották koncentrációs táborba, hanem a Vajdaságban maradt német lakosságot is. Őket is kollektív bűnössé nyilvánították. A koncentrációs tábor túlélő kollektív bűnössé nyilvánított, vagyonuktól megfosztott csúrogi, zsablyai, mozsori magyarokat úgy engedték szabadon 1945 őszén, hogy soha többé nem térhettek vissza otthonaikba. Ez a döntés máig érvényben van.

1944. október végéig Tito partizánjai lényegében harc nélkül visszafoglalták a Délvidéket. Tito marsall 1944. október 17-én aláírta a bánáti és bácskai katonai közigazgatásról szóló rendeletet. A jugoszláv katonai közigazgatás bevezetését Tito azokkal a „rendkívüli körülményekkel” indokolta, amelyek között e területek a megszállás idején éltek, de utalt a vajdasági gazdaság háborús mobilizációjának szükségességre is. A katonai közigazgatás parancsnoka Ivan Rukovina vezérőrnagy lett.

Sajti 2010, 21.

1944. október 22.

A Jugoszláv Katonai Legfelsőbb Parancsnokság a Bácskában, a Bánátban és Baranyában (a Vajdasághoz tartozó Szerémséget az intézkedés nem érintette) bevezette a katonai közigazgatást. A források arra engednek következtetni, hogy az erre vonatkozó döntés október 2-án született meg.

Sajti 1987, 244.

1944. október 28.

A *Slobodna Vojvodina*-ban Nikola Petrović, a JKP Tartományi Bizottságának tagja *Történelmi határozat* címmel cikket írt a katonai közigazgatás bevezetéséről.

Sajti 1987, 245.

1944 októbere után

A partizánok bevonulását követően súlyos megpróbáltatások vártak a bácskai apostoli kormányzóságra is. A német anyanyelvű hívók önkéntes vagy kényszerű eltávozásával elnéptelenedtek, vagy híveik számában erősen megfogyatkoztak a német nyelvű bácsszentiváni, bácsújlaki, boróci, dernyei, dunacsébi, gádori, hódási, kerényi, körtési, küllődi, militicsi, paripási, szentfülöpi, szépligetesi és szilbereki plébániák, a wekerlefalvi és újpalánkai adminisztratúra s az apatini Jézus Szíve lelkészség, a magyar–német vagy német–magyar nyelvű Apatin, Bácsordas, Ószivác, Őrszállás, Palánka, Regőc, Veprőd plébániái, s a

Bácsfeketehegy-Szeghegyen és Ópalánkán lévő lelkészségek, valamint a háromnyelvű bogyáni, dunabökönyi és zsabylai plébániák.

Salacz 1975, 116–117.

1944. november 21.

Az AVNOJ határozatot hozott, melynek értelmében elkobozták a németek és a háborús bűnösök vagyonát. Ezt követően a Vajdaságban 992 ipari üzem közül 516 állami tulajdonba került. Hasonló folyamat játszódott le a mezőgazdaságban is. Vajdaság 3 282 699 kat. hold megművelt területből az állami földreformalapba 1945 elején 1 147 639 kat. hold, azaz a föld 35%-a került. A Vajdaságon belül a Bácskában volt a legmagasabb az elkobzott földek aránya, 601 717 kat. hold, azaz az állami földalap 51,8%-a.

Sajti 1987, 247.

1944. december 1.

A jugoszláv katonai közigazgatási rendelet megszüntette a magyarok munkatáborokba történő kitelepítését, és elrendelte a hadköteles férfiak rendes katonai alakulatokba, illetve munkaszázadokba történő besorolását. Ezt a rendeletet csak részlegesen hajtották végre, de a sajkási magyarok totális kitelepítését soha nem bírálta felül.

Sajti 2010, 42.

Ivan Rukovina vezérőrnagy aláírásával megjelent a katonai közigazgatás központi irodájának 69. számú rendelete, melyben megállapították, hogy a magyarok és a németek elleni eljárásokban sok helyütt „szabálytalanságok” történtek, amelyek „szégyent hoztak a katonai hatóságokra, ártottak népeink és országunk érdekeinek”.

Kalapis 1994, 22.

1944. december 20.

A kalocsai érsek dekrétumával Szabadkán Ijjas József érseki biztos helyét mint vicarius generalis újra Budanović Lajos, az apostoli kormányzóság

ügyeinek ideiglenes intézője vette át. A jugoszláviai nunciatúra 1946. június 13-án másodszor is kinevezte őt Bácska apostoli kormányzójává.

Salacz 1975, 117.

Gróf Zichy Gyula kalocsai érsek dekrétumával ismét Budanović Lajos, mint vikárius generális vette át a bácskai apostoli kormányzóság ügyeinek az intézését.

Balogh–Gergely 1993, 249.

1944. december 24.

Megjelent a *Szabad Vajdaság* – a későbbi *Magyar Szó* című napilap – első száma. A partizánok két hónappal korábban vonultak be Újvidékre, s decemberben még állt a szerémségi és a szlavóniai front. Alapító szerkesztői – akik szóbeli utasítás alapján ténykedtek – Keck Zsigmond, Gál László, Majtényi Mihály és Lévy Endre voltak.

Kalapis 1994, 7.

